3

Държавно Подвижно Земледѣлческо Училище
Въ Търновския окржгъ.

№ 2.

КРАТКИ НАСТАВЛЕНИЯ
по
ОТГЛЕДВАНЕТО И ХРАНЕНЕТО НА МАЛКИТѢ ТЕЛЕНЦА.

Изпраща се даромъ срещу 5 ст. пощенска марка.

Написалъ
Ст. Драгановъ,
учитель при училището.

ТЪРНОВО,
печатница на Х. Т. С. Фъртуновъ.
1910.

Държавно Подвижно Земледѣлческо Училище

Въ Търновския окржгъ.

Ун. библиотека
ПЛОВДИВ
Инв. № 2956
1946

ПД22

№ 2.

КРАТКИ НАСТАВЛЕНИЯ

ПО

ОТГЛЕДВАНЕТО И ХРАНЕНЕТО НА МАЛКИТѢ ТЕЛЕНЦА.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА ПЛОВДИВ

Написалъ
Ст. Драгановъ,
учитель при училището.

ТЪРНОВО,
печатница на **Х. Т. С. Фъртуновъ.**
1910.

Отгледване и хранене на малкитѣ телци.

Правилното отглѣдване на малкитѣ телци е въ свръзка съ начина на отглеждането и храненето на самитѣ майки и това даже до като малкитѣ сѫ още въ своя зародишъ. За да се развива малкото добрѣ необходимо е щото още при своето раждане да бѫде добрѣ развито и пълно съ жизненость, а сѫщо така да намѣри въ майката достатъчно количество млѣко, което да го продоволствува до като то стане въ състояние отъ другѫдѣ да задоволява своитѣ нужди отъ храна. Това ще рѣче, че ако искаме малкото да се развива нормално, нуждно е да обърнемъ внимание на майката до като тя е още въ брѣмено състояние. На какво трѣбва да обърнемъ внимание при отгледването на брѣмената крава, за да се развива зародиша правилно и да може тя да продоволствува малкото си съ млѣко, а и да задоволява стопанина съ такова? Прѣди всичко на хранянето. Безразлично ли е за цѣлта да хранимъ съ силна или слаба храна, съ мухлясали, запарени, изнечистини фуражи, съ останалитѣ огризки или съ доброкачествени храни? Не, защото не въ всички фуражи се съдържатъ онѣзи вещества, които служатъ за храна на зародиша и образуването на млѣкото, не въ всички тѣзи вещества се съдържатъ въ еднакво количество и не всички фуражи способствуватъ правилното изнасяне на малкото. Практиката показва, че мършавата крава ражда малко и слабо теленце — тя нѣма и въ достатъчно количество млѣко съ което да се захрани това — практиката, обаче, сѫщо ни учи, че и тлъстата крава ражда дрѣбно теле и че тя сѫщо така е малко млѣчна. — Кѫдѣ трѣбва да търсимъ причината на това? Мършавата крава употрѣбява хранителнитѣ вещества, които ѝ даваме за да приведе тѣлото си въ нормално състояние (за да го ухрани) и понежѣ за това се изискватъ доста много храни, то малко отъ хранителнитѣ материи отиватъ за нарастването на малкото, слѣдъ отелването си тя не може да отдѣля достатъчно количество млѣко, тъй като трѣбва да употрѣби доста храни за наваксване изгубенитѣ при раждането сили. Хранитѣ, давани ѝ чрѣзъ фуражитѣ, отиватъ за подхранване на слабия организъмъ, отъ това страда млѣчностьта и като послѣдствие — малкото теленце е винаги недостатъчно нахранено, слабо расте — закърнява още въ младата си възрасть. Слабото нарастване на младий добитъкъ въ младата му въздрасть е отъ първостепено значение, тъй като въ тази възрасть нарастватъ коститѣ най силно, тогава се образуватъ и размножаватъ най енергично тъканитѣ му. Затлъстялата крава ражда сѫщо така дрѣбни тъй като кръвьта въ тлъститѣ животни е по малко, а отдѣля по малко млѣко защото

млѣчната ѝ жлѣза затлъстява и въ нея отива по малко кръвь за образуването на млѣкото. Отъ това слѣдва, че храненето на брѣмената крава трѣбва да бѫде такова щото да се подържа въ нея една меснатость, да не отпада отъ месо, но и да не затлъстява · да ѝ се даватъ такива храни, които да подържатъ нормалното състояние на нейния организъмъ, и да благоприятствуватъ развитието на зародиша. Като такива храни, отъ употрѣбяванитѣ въ насъ фуражи, сѫ добрѣ — запазеното младо ливадно или люцерново сѣно, овѣсяната — заедно съ ечмяна ярма, трицитѣ, фий и фиево сѣно, но не давани въ извънредно голѣмо количество, тъй като причиняватъ едно силно згъстяване на кръвьта, което не е желателно за брѣменото животно. Много-обемистия фуражъ, като разнитѣ слами, е малко съдържателенъ на онѣзи вѣщества, които способствуватъ нарастването на зародиша и образуването на млѣкото, ето защо храненето съ сламитѣ трѣбва да бѫде въ по малко количество. Ако животното се храни само съ такива малко съдържателни на хранителни материи фуражи, то трѣбва да погълне въ голѣмо количество отъ тѣхъ — съ това се прѣтоварва тъй силно стомаха му, щото храносмилането не може да стане съвършено, а освѣнъ това тази силна прѣтрупаность може да причини силно натягане върху малкото, отъ което пъкъ може да послѣдва помятане. За прѣдпазване майката отъ помятане би трѣбвало да се избѣгватъ всички онѣзи храни, които било поради своя обемъ, било поради свойствата си прѣчиняватъ разстройство въ пищеварението — тъй трѣбва да се избѣгва ржжаната ярма, защото причинява колики, картофи сурови, — тъй като съдържатъ една отрова, която сѫщо тъй дѣйствува на стомаха, картофитѣ даже и сварени, както и цвѣклото не трѣбва да прѣобладаватъ въ храненето, тъй като тѣ сѫ бѣдни на онѣзи минерални вѣщества, които служатъ за образуването коститѣ на младото животно. Мухлясали и запарени слами и сѣна, плѣсенясала ярма, цвѣкло, картофи — освѣнъ че разстройватъ стомаха, но и често пѫти сѫ причина на подуване — което злѣ се отразява върху зародиша. Изнечистени храни — такива които съдържатъ морово рогче, главня и други плѣсени — особено пъкъ морово рогче, което причинява прѣмо помятане, трѣбва да се избѣгватъ при храненето. Водопоя да бѫде по честь и се избѣгва много студената вода, вслѣдствие на която се усилватъ много движенията на малкото, отъ което може да се измѣни неговото положение, може да стане прѣвъртване на матката, а може да се причини и помѣтане. При пасбищно храняне брѣмената крава трѣбва да се прѣдпазва най старателно отъ подуване, като се варди отъ буйни и сочни трѣви и се внимава щото тя да прѣвикне постепено къмъ тѣхъ, тъй че да не настѫпва рѣзка промѣна въ храната, която е получавала. Ако кравата се

храни на ясла съ зелена храна, особено съ люцернова и дѣтелинева, то храната трѣбва постепено да се увѣличава, да се размѣсва съ сухъ фуражъ и винаги откосената трѣва да бѫде поизвѣхнала — но да се внимава щото никога сѣното да не е затоплено или мухлясало. Брѣмената крава не трѣбва да я лишаваме отъ обикновеното количество соль — тъй на глава за день трѣбва да прѣдвиждаме отъ 15 до 20 гр. Значи за доброто развитие на малкото трѣбва да избѣгваме грубитѣ малко съдържателни на хранителнитѣ материи фуражи, запарени изнечистени и мухлясали храни, фуражи, които прѣмо разстройватъ стомаха, много сочни трѣви, които причиняватъ подуване и много студената вода. Като норма за нашенска една крава може да се прѣдвиди 6 к.гр сѣно ливадно или люцерново, 4 к.гр. слама овѣсена или ечмяна и 3 к.гр. овѣсена или трици съ ечмикъ ярма, а за една по едра крава би трѣбвало да се прѣдвиди сѣно 8 к.гр. ярма овѣсена или трици съ ечмикъ 4 к.гр. и слама 2 к.гр.; за подържане една правилность при пищеварението добрѣ е ако прѣзъ зимния сезонъ се прѣдвижда по 10 к.гр. за по-дребна и по 15 к.гр. цвѣкло за по едра крава. Така хранена редовно кравата, поставена при необходимитѣ хигиенични условия може да гарантира единъ здравъ и пълненъ съ жизненость, добрѣ развитъ приплодъ. Нѣколко мѣсеца прѣди отелването трѣбва да се прѣустанови доенето — найдобрѣ е да се прѣустанови 2 до 2·5 мѣсеца. Чрѣзъ това се засилва самата крава и се дава възможность на зародиша, който въ това врѣме расте най много, да се развие по добрѣ.

Първата храна на младото теленце е млѣкото. Грижата на стопанина трѣбва да бѫде да поеме то първото млѣко отъ майката. Първитѣ 8 деня е необходимо теленцето да получава млѣкото на своята майка, тъй като това млѣко по съставъ и свойство има особени благоприятни за неговото развитие качества. Колострата дѣйствува разслабително върху пищиварението, изчиства стомахчето на теленцето отъ набранитѣ се въ него извѣржения до като то е било въ утробата на майката и дѣйствува винаги прѣчистително — до като пищеварителния каналъ позаякне. Отъ друга страна колострата е по богата на мазнотии, минерални вѣщества и на онѣзи материи, които благоприятствуватъ нарастването и размножението на тъканитѣ, тъй нарѣченитѣ — бѣлтъчни материи. Мазнотиитѣ сѫ отъ значение за подържане топлината на тѣлото, а въ първо врѣме това е необходимо, тъй като за теленцето по малко се отразяватъ промѣнитѣ, станали чрѣзъ измѣнението на околната му обстановка — отъ топлата обстановка, при която то е било поставено въ майчината си утроба, то попада подъ прѣмото влияние на атмосферата. По голѣмото съдържание на маслени вѣщества въ колострата дава възможность за образуването повече топлина въ организма на теленцето и по такъвъ на-

ВЕТЕРИНАРЕН ИНСТИТУТ БИБЛИОТЕКА СОФИЯ

чинъ на него по малко се отразява промѣната. Минералнитѣ вѣщества, които въ коластрата се съдържатъ въ много по голѣмо количество отъ колкото въ обикновеното млѣко способствуватъ за образуването на коститѣ, а това е отъ голѣма необходимость, тъй като чрѣзъ тѣзи минерални материи коститѣ затвърдяватъ — а съ това се подкрѣпва тъй необходимото първо движение на младия организъмъ: съдържанието на онѣзи вѣщества (бѣлтъчнитѣ), които способствуватъ размножението и нарастването на тъканитѣ е отъ най голѣмо значение, като се знае въ каква степенъ става нарастването въ първитѣ дни на организма. Първитѣ дни слѣдъ раждането размножението на клѣткитѣ е най енергично, организма харчи най много енергия и като така за подкрѣпване на тази енергия и даване материалъ за казаното размножение и нарастване на тъканитѣ служатъ бѣлтъчнитѣ вѣщества. Природата се е погрижила, щото въ първото млѣко да се съдържатъ въ изобилие всички онѣзи вѣщества, отъ които най много се нуждае организма, стопанина отъ своя страна трѣбва да се притече въ помощъ на природата, като помогне на малкото за поемане на първото млѣко и подкрѣпи, чрѣзъ гледането и храненето, образуването на тъй необходимото за закрѣпването и нарастването на организма, майчино млѣко. Притича ли се стопанинътъ въ помощь на природата, спомага ли съ своитѣ грижи за подържането на организма въ

нормално състояние — може да бѫде сигуренъ въ правилното развитие на младото теленце и въ доходностьта на майката. — При раждането на малкото трѣбва да слѣдимъ за доброто му изсушаване, ако го отгледваме чрѣзъ поене, за поставянето му на топло и чисто мѣсто, и за доброто му излизване отъ кравата, ако го оставимъ да бозае отъ майката. Ако слѣдъ отелването пъпа не е скъсанъ, то той се привързва съ здравъ конецъ (копринянъ, ако има) на една длань отъ корема и се скъсва или отрѣзва съ ножици, които трѣбва да бѫдатъ чисти и потопени въ горѣща вода или въ караболовъ или 3% креолиновъ разтворъ. Ако пъпътъ се е скъсалъ и има силно кръвоистичание — трѣбва да го привържимъ — за да прѣдотвратимъ загубата на кръвь. Добрѣ е ако пъпътъ отъ врѣме на врѣме се дезинфикцирва. Храненето на малкото теленце може да става по обикновения, познатъ въ насъ начинъ чрѣзъ сукане отъ майката или пъкъ чрѣзъ поене. Да прѣдпочитемъ единия прѣдъ другия начинъ зависи отъ редъ условия. За нашитѣ условия и мѣстната крава, за прѣдпочитание е сукането на теленцето по слѣднитѣ съображения. Расово качество на нашата крава е маломлѣчностьта и като тъй оставено телето да дръгне вимето на майката — млѣчната жлѣза се сѐ повече раздразнява и по такъвъ начинъ е повече въ дѣятелность и може да отдѣли необходимото за нахранването на теленцето млѣко. Освѣнъ това хра-

нянето чрѣзъ поене (изкуствено, както го казватъ) е свързано съ голѣма точность, чистота и съобразителность — а това е въ свръзка съ много повече трудъ — този по-вече трудъ малко може да изплати доходностьта на мѣстната крава и поради това стопанинътъ не би извършилъ поенето на теленцето съ необходимата старателность. Другъ е въпроса съ по млѣчнитѣ и скорозрѣли раси — въ тѣхъ млѣкото е въ изобилие и оставено теленцето да бозае може да има слѣднитѣ загуби за стопанина, развитието на теленцето и млѣчностьта на кравата: кравата намалява дойното си врѣме, задържа голѣма часть отъ млѣкото си за телето, съ по голѣма трудность става самото издояване; теленцето сучи безъ мѣрка, може да прѣсучи, но и да гладува, стопанинътъ не може да му дава толкова количество млѣко, колкото жалае — съ това може да го закърнява или пъкъ да благоприятствува извънмѣрното му развитие, неговото затлъстяване, а тѣзи нѣща сѫ все отъ значение за бѫдащето състояние на животното. Изкуственото хранене на телци отъ млѣчни крави, като избѣгва горнитѣ лоши влияния изисква пъкъ слѣднитѣ осторожности: точность на поенето, съобразителность по даване количеството на млѣкото, чистота на рѫцѣтѣ и съдоветѣ въ които се дава млѣкото, топлина каквато е имало при издояването, постепеность при увѣличаването и замѣстването на млѣкото съ други храни. Само, ако стопанина се заеме да спазва

тия нѣща може да бѫде гарантиранъ че теленцето ще се развие безъ да му се развали стомаха, а отъ това да се поврѣди и самото то.

При сукането на теленцето може да се постѫпи като се остави свободно при майката, което не е добрѣ, тъй като по такъвъ начинъ то е изложено на поврѣди отъ другъ добитъкъ и на прѣсукване. Трѣбва да се знае, че стомаха на малкото теленце не е напълно развитъ, че само сирището взема участие при храносмилането, че неговия обемъ не съдържа повече отъ 1 до 1 2 литр. и като тъй, при по млѣчни крави то лесно може да се прѣтовари и съ това поврѣди, че може млѣкото да се задържи въ първия стомахъ (търбухчето) тамъ да причини задръстване, образуване на газове и дори спукване. За прѣдотвратяване на поврѣди отъ другъ добитъкъ може да се свърже теленцето близо до майката. Най добрѣ е обаче, ако то се държи отдѣлно, като се пуска въ първитѣ 7—8 дена по 5 пѫти при нея, въ послѣдующитѣ 7—8 дена по 4 пѫти и слѣдъ това по 3 пѫти въ деня. Желателно е стопанинътъ да знае млѣчностьта на кравата си и споредъ това да оставя въ вимето ѝ толкова млѣко, колкото е необходимо за правилното нарастване на телето. Държано теленцето на страни има тази добра страна, че то по лесно се отвиква отъ майката и млѣкото. Количеството на млѣкото, което се дава на малкото е въ зависимость отъ едрината на теленцето и отъ това до колко него-

вия стомахъ понася по голѣмо количество млѣко. Млѣкото на мѣстната крава е по гъсто, теленцата по бавно се развиватъ — ето защо тѣ могатъ и съ по малко млѣко да се задоволяватъ, но все таки стопанина трѣбва да прицѣни млѣкото на кравата и да нагоди издояваието то по такъвъ начинъ щото за теленцето да оставатъ поне 4 литри млѣко.

До кога да бозае теленцето зависи най много отъ развитието му — ако видимъ, че то къмъ 3-тата недѣля, което става обикновено, почне да поема и друга твърда храна, то трѣбва да му се подпомага за това, като му се оставя по малко сѣно, по-малко овѣсена или тричена ярма — които да му подпълнятъ млѣчната храна, а въ сѫщото врѣме го прѣвикнатъ къмъ твърда храна. Добрѣ хранено телето трѣбва да бозае 3 или 4 мѣсеци, слѣдъ което врѣме трѣбва да се отбие отъ майката. Самото отбиване става постепено — за да не почувствува то промѣната на храната. Тъй ще трѣбва да му се дава повечко ярма — по добро сѣно, да се пуска при майката нѣколко дена само по веднажъ, слѣдъ това прѣзъ день, като се издоява кравата по добрѣ — до като телето се напълно отвикне.

Бозанието на теленцата е по здравословно и благоприятствува повече развитието имъ, но, както и по рано казахъ, за извѣстни раси то става неизносно и трудно. При поенето на телето отвъждането може да се нагоди споредъ цѣлитѣ на това — можемъ чрѣзъ количественото увѣличавана и намаляване на млѣкото да влияемъ за създаването на бѫдащи млѣчни, гойни или работни добитъци; то може да бѫде и по лесно ако стопанина се прѣвикне къмъ чистотата и редовностьта при храненето. Ако ще хранимъ телето изкуствено необходимо е още при раждането му да го отстранимъ отъ майката, да го изтриемъ добрѣ и поставимъ на по топла и мека постилка въ по топло помѣщение. Слѣдъ като теленцето се посъвземе му подпасяме около $^1/_2$ литръ прѣсна надоена колостра. Поенето може да става съ биберонъ, което е по лесно, но не тъй здравословно или чрѣзъ прѣмо пиене. При втория случай потапяме добрѣ измитата си рѫка въ млѣкото, потопяваме и муцунката на теленцето въ сѫщото и като го мамимъ съ пръститѣ си, които то смучи като боцкитѣ отъ вимето, привикваме го постепно да поема. Слѣдъ второто или третото смукане по този начинъ, то почва и на право да смуче — до като привикне съвършено свободно да пие. Първитѣ 4 деня отъ раждането му се дава 5 пѫти да пие по $^1/_2$ до $^2/_3$ литр., вторитѣ 3 деня му се дава 4 пѫти по $^2/_3$ до $^3/_4$ литр. слѣдъ тѣзи дни теленцето се храни 3 пѫти като му се дава отъ 1 до 1·5 литр. на хранене, къмъ 8 день отъ раждането млѣкото се увѣличава по 2 литр. на храняне, слѣдъ което ако теленцето пониса повече млѣко и се нуждае отъ такова — млѣкото му може постепено да се увѣличава. Въ зависимость отъ тѣжестьта му и негово-

то нарастване даваното млѣко се увѣличава. На възрасть отъ 3—4 недѣли млѣкото може да достигне до 9 и 10 литр. на день. Колко врѣме да хранимъ телето съ млѣко и съ какво количество зависи отъ цѣлта за която го отвъждаме, отъ това какъ увѣличението или намалението на млѣкото дѣйствува върху организма му и най послѣ до колко то е свикнало съ твърда храна. Още къмъ 2-та и 3 та недѣля въ малкото теленце се поражда жалание да поема твърда храна. Добрѣ ще е къмъ това врѣме да му поставяме мѣко сѣно и дрѣбна плѣва, които то по малко поима. Тѣзи твърди храни иматъ това добро дѣйствие, че подбуждатъ стомахчето му къмъ по енергична дѣйность и съ това храносмилането става по правилно, отъ друга страна пъкъ малкото теленце привиква къмъ твърда храна. Въ зависимость отъ цѣлта на отвъждането и свикването къмъ твърдитѣ храни можемъ да почнемъ съ прѣкращаване на млѣкото още къмъ 7-та, 8 та или по кѫсно къмъ 12-та недѣля. Не трѣбва да отбиваме теленцето много рано, защото остава извънредно нѣжно и много прѣдразположено къмъ заболявания; много дългото поене съ млѣко благоприятствува силното нарастване, натлъстяване — животното става по едро, по скорозрѣло, по грубо, но и бѫдащъ по маломлѣченъ добитъкъ. Нека се знае, че теленца, които ще станатъ бѫдащи млѣчни крави трѣбва да се хранятъ по умѣрено — за да не загрубѣятъ и се прѣдразположатъ

къмъ затлъстяване; теленца, които ще отгледваме за работенъ добитъкъ малко по силно за да имъ се развиятъ коститѣ и мускулитѣ по съвършено; теленца за угояване трѣбва да хранимъ най силно за да ги нагоимъ и прѣдразположимъ къмъ лесно ухранване — такива които ще ставатъ бикове ще трѣбва да се хранятъ по силно и по дълго дори до 4 мѣсеца — за да се развиятъ всичкитѣ имъ органи въ една пълнота. Когато теленцето почне да яде свободно и наближи врѣмето за отбиване — постѫпваме по сѫщия начинъ както и при бозането. Намаляваме постепено млѣкото, като го измѣстваме съ ярма отъ овѣсъ или трици и сѣно; почваме да хранимъ по два пѫти на деня, слѣдъ което по 1 пѫть, прѣзъ день — до като съвършено прѣстанемъ съ млѣкото. Ако стопанина не щади труда си и иска да искара по добри телци — може да дава на телцитѣ, за да измѣсти млѣкото — освѣнъ ярмата и сѣното — овѣсяно браюно сварено 1 кгр. брашно въ 4—5 литр. вода — като го поднася на теленцето на топлина, колкото прѣсно издоеното млѣко — около 35°С. Ако му е възможно може да го измѣстя съ прѣсно отсмѣтанено млѣко, съ извара отъ сусамово кюспе, фиево и пр. сѣна. Но, и безъ тѣзи — ако стопанина внимателно намалява млѣкото и привиква теленцето къмъ суха храна – работата му може да мине много успѣшно. Желателно е прѣзъ всичкото врѣме на поенето слѣдъ всѣко хранене муцунката на теленцето да се из-

чиства съ единъ парцалъ, — тъй като останалото по муцунката млѣко се вкисва — телето я лиже постоянно и вкиснатото млѣко може да повлияе за разстрояване на стомаха му. Прѣзъ всичкото врѣме на това отгледване желателно е малкото теленце да бѫде свободно, при хубаво врѣме да се оставя на вънъ, на свободно движение, което е отъ първостепена важность за развитието на неговата мускулатура, правилната му стойка и развитието на дробоветѣ му, по енергичната дѣйность на сърцето — и по правилното извършиване на всички функции въ неговия организъмъ. Редовната оборка още отъ втората недѣля е желателна, тъй като съ това кожата се държи въ по голѣма чистота, млѣчнитѣ косми изпадватъ по рано, кръвьта циркулира по силно и по повърхностьта на животното. Никакви паразити не трѣбва да се търпятъ по теленцата. Окото на стопанина трѣбва да слѣди най внимателно за състоянето на стомаха и за кожната чистота Отгледано теленцето добрѣ прѣзъ първитѣ мѣсеци на своя животъ — отвикнало отъ млѣкото — неговото отвъждане по нататъкъ е много по лѣсно, но за това ще пиша въ друга нѣкоя книжка.

БИБЛИОТЕКА ПЛС